

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

N. IORGA. — Gheorghe Barițiu.

G. VILSAN. — Gînduri (poesie).

VASILE POP. — De dragul celor mici (fragment).

EUGEN CIUCHI. — Nebuna (poesie).

N. I. și I. SC. — Cronică.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Ediție populară

Abonamentul 6 lei pe an

In Editura Institutului de arte grafice „MINERVA”

AU APARUT :

DRUM ȘI POPAS

Note de drum. — Schițe

DE

C. SANDU

A apărut :

ISTORIA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

POVESTITA POPORULUI ROMÂNESC

DE

N. IORGA

ȘI

tipărită pe cheltuiala Ministerului de Instrucție Publică.

SUMARUL:

CARTEA I. — Țara Moldovei până la Ștefan-cel-Mare.

- > II. — Tatăl lui Ștefan-Vodă. Tinereța lui Ștefan.
- > III. — Domnia lui Ștefan-cel-Mare până la luptele cu Turcii (1457—75).
- > IV. — Luptele cu Turcii.
- > V. — Cei din urmă ani din viața lui Ștefan-cel-Mare.
- > VI. — Moștenirea lui Ștefan-cel-Mare.
- > VII. — Amintirea lui Ștefan-cel-Mare.

De vânzare la toate librăriile din țară.

Prețul: | Ediția populară 75 de bani
 | de lux lei 2.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
6 Lei pe an

GHEORGHE BARIȚIU

— CU PRILEJUL INAUGURĂRII MONUMENTULUI SĂU —

Sint abia unsprezece ani de cînd a murit Gheorghe Barițiu, care a fost atita vreme fruntașul pe toate terenurile și conducătorul Romînilor din Ardeal, și totuși se pare că poporul nostru s'a despărțit de foarte multă vreme de dînsul. Însă la 12 Maiu 1892 el primia încă, la a optzecea aniversare a nașterii sale, urări venite din foarte multe părți, dacă nu din toate părțile românești (căci neînțelegerea și nerecunoașterea între sine a fost totdeauna cel mai mare păcat al Romînilor); cu citva timp înainte, in 1891, el vorbea la prînzul dat de Rege Academiei Romine, care împlinia douăzeci și cinci de ani, și el aducea regalei scriitoare mulțămirea femeilor din Ardeal pentru paginile pe care le-a dat și literaturii romine. Ațiția, printre acei cari nu sint bătrîni, își mai pot aduce aminte de moșul cu fruntea înaltă, ochii vioi și nasul în vînt, un nas de glumă și de istețime. Dar, de cite ori se aude numele lui, i se pare oricui că acest nume e cules dintr'un capitol mai depărtat al istoriei literaturii noastre; el a fost în prezentul culturii noastre, dar venia dintr'un trecut pentru care puțini aveau înțelegere.

Aceasta, pentru că scrierile lui Barițiu nu erau în mîna nimănuî. Poet n'a fost, nuvele n'a scris, în istorie n'a dat pînă în anii din urmă decît puține memorii de erudiție, în care nimic nu chiamă și nu reține pe cetitor. Pentru publicul cel mare și chiar pentru acea parte din publicul cel mic căruia i se poate vorbi numai prin frumuseță, n'a rămas nimic de la dînsul. Numele său singur plutește de-asupra operei sale, care pare înneacă, dar slujește de temelie pentru ceia ce se vede la suprafață.

Și totuși acest scriitor, căruia uitarea i-a luat operele complete, a fost un foarte harnic om de condei, care a scris fără întrerupere, zi de zi aproape, de la douăzeci și șase pînă la optzeci și unu de

ani. Enorme volume s'ar înfățișa într'o lungă serie dacă ar fi să se cuprindă la un loc tot ceia ce el a împărtășit pe încetul, din cunoștințele, părerile și simțirile lui, Romînilor de dincolo, iar în anumită vreme, și în oarecare măsură și mai tîrziu, celui de dincoace.

*

Căci Gheorghe Barițiu a fost un gazetar. Nu, bine înțeles, un gazetar al intereselor celui ce plătește, ci un gazetar al conștiinții și al idealelor sale și, pe lângă aceasta, ca o întregire neapărată, fiindcă e vorba de un spirit așa de înțelegător și de cuminte, un gazetar «pentru toți», gazetarul poporului român supus în Ardeal unei stăpîniri străine. A scos pe rînd, de la 1838 înainte, «*Foiaia pentru minte, inimă și literatură*», apoi «*Gazeta de Transilvania*», care trăiește și astăzi în Brașov, supt un nume puțin schimbat, și la sfîrșit. «*Observatoriul*». În aceste foi s'a cules învățătură în formă ușoară și plăcută, sfătuirii morale, îndreptării naționale, îndrumări de călăuz încercat în nesiguranțele și primejdiile unui popor care se luptă zilnic cu grele împrejurări. De la o vreme, alții, de vrîsta lui sau mai tineri decît dînsul, au arătat alte căi și au înțeles altfel ținta lungii călătorii de muncă și osteneli, dar pînă în apropierea anului de deșteptare și de prefacere 1848, el a fost marele duhovnic al poporului său.

Deci scrisul lui Barițiu, așa de îmbielșugat, a fost practic și trecător: el a fost ca acea parte din apa cerurilor pe care pămîntul o înghite fără a mai da riuri veșnice, dar din care se înalță pe cîmpiile de catifea verde și de aur palid hrana miilor de oameni, cari adesea uită să mulțamească. Sint oameni a căror chemare e de a fi ziaristi: oameni cari înțeleg răpede, se înflăcărează o clipă, vorbesc cu convingere și ușurință, dar nu păstrează totdeauna pe a doua zi ideile care păreau că-î stăpinesc și sentimentele de care se arătau zguduți. Cu Barițiu nu e însă așa. El era o fire în adevăr românească și țerănească, avînd aplecarea spre o reflexivitate adincă, îndărătnicie în urmărirea scopurilor sale, o deplină consecvență și darul de «a ținea minte» din care se întemeiază caracterele puternice și vrednice de respect. Avea în adevăr talent literar: un talent foarte sobru, cu multă pază în alegerea și orînduirea cuvintelor, putînd să miște însă foarte mult atunci cînd un sentiment de revoltă sau un avînt ce nu se mai poate opri, rupea zăgazul cel tare. În chestii culturale foarte înalte și gingașe, el avea de mult părerile care au învins pe urmă. tîrziu de tot, în zilele noastre: încă din 1865 el striga, în *Calendarul pentru poporul român*, împotriva «stricării limbii» și era

în stare să cuprindă într'un articol de trei pagini critica întreagă a pornirilor spre latinește, franțuzește, nemțește și ungurește, care împetrițau vocabularul și conrupeau sintaxa. Ar fi putut să se manifeste pe orice teren cu onoare și, cînd Academia l-a invitat, pe dinsul septuagenarul, să-și însemne amintirile, puind în același timp vremea sa în legătură cu vremile trecute, el a dovedit că poate descoperi și strînge toată informația, că o poate preface într'o povestire netedă și că se poate feri de orice patimă în expunerea lucrurilor în care fusese acea *magna pars* de care vorbește vechiul cîntăreț.

Dar el a știut să descopere totdeauna locul, punctul unde trebuia dusă lupta pentru neamul său și să se înfățișeze acolo cu steagul în mînă, jertfind odihna sa, interesul său și, ceia ce e și mai mult, jertfind soarta reputației sale după moarte. În aceasta-î stă meritul cel mare.

Era în 1835-6. Pleiada marilor scriitori ardeleni se stînsese. Ei lăsaseră cărți, dar nu erau școli. Cele mici, din vremea lui Iosif al II-lea, erau în decădere; cele mari se resumaū încă în școala înaltă din Blaj. Pentru cei ce nu erau de confesiune unită, și se feriau de dînsa, pentru cei ce nu încăpeau la Blaj, pentru cei ce voiau să știe și lucruri care nu se predau acolo, erau școlile străine (și Barițiu a învățat la Cluj), cu toate urmările lor. «Școli sînt de lipsă, școli», proclamă în 1835 tînărul profesor de fizică din Blaj, exprimînd cea d'întîiu nevoie a timpului. Unit, el primi să fie dascăl la Neuniții din Brașov, nu pentru leafă, care era sārăcăcioasă, ci pentru însemnătatea centrului românesc din Brașov și pentru foloasele ce trebuiau să izvorească pentru neam din aducerea la crezul național a acestui vechiu cuib de negustori interesați și de dreptcredincioși înainte de toate. Barițiu fu învățătorul Brașovenilor cit a fost de nevoie, și la 1845 el nu stătu pe gînduri să dea altuia locul unde prezența sa nu mai era neapărată.

O altă necesitate a timpului era presa de literatură ușoară, dar cu miez moral și cu orientare națională: un fel de școală a celor ce nu mai puteau veni pe băncile ucenicilor și erau răspîndiți în tot cuprinsul Romîniîi. *Foaia* sa, mai populară, mai puțin personală decît publicațiile periodice, ceva mai vechi, ale lui Eliade și Asachi, cu care el trebuie pus în același rînd, a răspîndit gustul de cetire și a pregătit condițiile materiale ale literaturii de mai tirziu. A fost o vreme cînd ea, rămîind singură, a cîștigat și cetitoriî din Principate.

La 1848 și după această dată, activitatea politică venia pe planul întîiu pentru Romîniî din Ardeal. El se supuse și veni și la acest

asalt, în rindul întâiu. Și, iarăși, pe cînd Asachi făcea mătăniî inna-intea Sfinților Lor Muscalii, iar Eliade, pierzîndu-și cumpătul, se improviză dictator revoluționar și semizeu în numele Libertății, Barițiu fu omul poporului.

Un «om reprezentativ», o expresie a nevoilor neamului său, o personalitate binefăcătoare care n'a crezut niciodată că are drepturi asupra sa : aceștia a fost Barițiu. Și pentru aceia el e așa de greu de deslușit pentru cei ce caută în el *omul* și atît de lesne de respectat pentru acei cari-l văd munca.

N. IORGA.

G Î N D U R I

*Ai vrea să nu te mai gîndești la dînsul
Și totuși chipu-î îți răsare 'n minte
Așa de lămurit,
Că-ți vine să-l mîngîi. — Cuminte,
Cum ți-ai lipi obrazul de al lui,
Și i-ai șopti cît l-ai dorit, cît l-ai dorit...
Te miră cum se poate,
Într'o lumină ca de amurgit,
Să iasă fața lui din umbră
Cu amănuntele ei toate...
Nu te mira. — Intreabă-ți ochii
Cu cîtă sete l-au sorbit...*

*De ce nu vîi să-l vezi? E noapte,
Fereastra invelită 'n foî de viță
Lucește'n tainica grădină
Cu flori de liliac.
Nu-ți fie teamă! Nu se-aud nici șoapte
Prin frunze ; păsările tac...
O, liniștește-te!
Nici ochii lui nu pot să te ajungă...*

*El stă la masă gînditor. Lumina
Îi cade pe hîrțile din față.
Și umbra genelor se 'ntinde lungă
Pe-obrujii fini. În păru-î negru*

În unde 'ntunecate 'ncremenit-a
 Reflexul lămpii. In răstimpuri
 Privește'n întuneric și nu vede,
 Și nici nu s'a gândit să vadă...

Fără 'ndoială

La tine e cu mintea, căci în ochi
 Păstrează o urmă a privirii tale.
 Acum, de i-ai ieși 'mainte,
 Cu părul rîurînd ca o beteală,
 O, de l-ai săruta pe frunte,
 De i-ai plimba prin păr micuța mină,
 Ce fericit ar fi! Cu dulci cuvinte
 Ți-ar mulțămi; căzîndu-ți în genunche,
 Te-ar întreba: Ce ești femeie, ori zină?
 Ești gata? vino!

Orî nu, să nu plecăm! Căci dînsul
 Te are-atît de împlinită'n gînd
 Și tu 'mainte ta îl vezi
 Atîta de frumos și blind...
 Dar totuși... nu ai vrea să pleci?
 Să rămînem... Vă știu eu bine!
 Dorînd să vă cădeți în brațe
 Tot v'ați preface reci,
 Nepăsători și reci, de-ați fi alături.

De ce tresari? Te-a sărutat!... Părerere!...
 El e departe... Gîndul doar, la tine
 Prin noapte 'ncearcă să străbată.
 În plăci ca de sîdef se-așterne peste scînduri
 Lumina lunii. E așa tăcere,
 Cum n'a mai fost vre-o dată...
 Doar mintea tu muncită e de gînduri. —
 Intoarc'eți fața la perete,
 Nu suspina. frumoaso.
 Sub brațul alb pleoapele'ți ascunde
 Și toată perna s'o inneci în plete.
 Un picioruș s'a furișat afară
 Și o să vie luna să-l sărute.
 Mai e puțin; și'n albele, curatele ei unde
 Te va scâlda întreagă...
 Închide ochii, poate vine somnul...
 Din parte-mî, eu mă rog
 Ca liniște să-ți dăruiască Domnul...

G. VILSAN.

«DE DRAGUL CELOR MICI»

FRAGMENT DIN «DOMNIȚA VIORICA»

Doamna Ruxandra Dragomirescu către doamna Georgescu

Dragă Prietenă,

Sintem așa departe una de alta încît mi-e greu să viû la d-ta ; dar îți scriu după cum ți-am promis.

Să fi văzut, dragă prietenă, ce veselă, aproape entusiasmata era llenuța cînd a ajuns în sat !

Mult trebuie să fi dorit să înceapă cariera asta pentru ca baraca aceia, căreia țaranii îi zic școală, să o inveselească atît. A fost prima dată cînd, după un lung timp, am văzut-o veselă, chiar rizînd ; și m'am bucurat și mai mult cînd am auzit-o cîntînd. Acasă greutățile nu o prea lăsaû să fie veselă. Dar greutățile astea timpurii au făcut-o hotărîtă și i-aû dat mult simț practic.

Cum am ajuns, ne pomenim cu vre-o cinci sătenî ; eu tocmai o întrebam ce ar fi de făcut cu lucrurile, cînd unul din ei, Neagu al Joiții, mă întrebă :

— «Jupîneasă, d-ta ești învățătoarea noastră?»

Pe mine, gata să mă pufnească risul, dar mă stăpînesc și-î zic, arătînd spre Ileana :

— «Nu : uite d-neai este ; eu sînt mătușa învățătoarei.»

Țăranul se uită la Ileana și nu știe cum să înceapă vorba, îl vād cum duce mîna la căciulă și zice llenuței cam nehotărît :

— «Păi conîță io am crezut... să iertați de... noi am venit să întrebăm dacă vă trebuie un om de ajutor, că ăla, argatu școlii, a dat boala în el ; și-o să-l ia dracu, fiind-că e la pat. Dacă poftiți vă ajutam noi, și pentru lemne trimetem vătășelu Primăriei...»

* * *

Cînd am mers la locuința noastră — căci școala e prea mică, — toți cei ce ne-aû însoțit aû pus mîna să ajute ; unul a măturat casa, ceilalți ne-aû adus lăzile.

Numai unul care era acolo, unul căruia țaranii îi ziceaû Stan Clănțău, numai ăla a mormăit ceva, ce n'am înțeles eu. Dar, să fi văzut cum s'a repezit consilierul care ne adusese în căruță, era să-î dea cu un ciomag în cap, și striga :

— «Da dă ce o înjurî de geaba, mă tilharule !?»

Ilenuța se speriasse. Pe urmă a venit primarul și s'a u potolit lucrurile.

Stan Clănțău a fost dus la Primărie, și primarul cerea Ilenei să iscălească o hirtie de darea în judecată a lui Clănțău pentru insultă. Zic țărani că Stan ar fi înjurat și că ar fi amenințat pe Ilenuța că «o curăță de pe fața pământului, dacă nu-și iea tilpășița».

Ăsta era unul din cei cari au isgonit pe învățătorul.

Toți cei de față se declarau Ilenuței gata să o susție, să depună mărturie în favoarea ei; în sfârșit «să i-o coacă» lui Stan Clănțău.

Eram foarte îngrijată să văd cum o să ieșim din incurcătura asta. Eu eram hotărîtă pentru o purtare energică: trebuia pus piciorul în prag, ca să simtă satul că nu avea a face cu o păpușă, ci cu o fire hotărîtă. Dar Ileana a luat-o cu blindeța: de altfel, de la firea ei iubitoare de tot ce e țărănesc, era și de așteptat să aibă o purtare de papă-lapte.

Primarul ne rugase să venim la Primărie, și, cînd a întreat-o dacă vrea darea în judecată a lui Stan Clănțău, ea a zis simplu că nu vrea, din pricină că n'a fost insultată. Dar Stan Clănțău, văzîndu-se susținut de altul, Toader Hidu, furios cum era, s'a răstit:

— «Da ce, ești surdă? N'ai auzit că te-am înjurat. Am să vă simulg cozile la amîndouă!», și iar o vorbă pe care nu ți-o scriu aci; «toc-măi voi o să ne învățați copiii? N'avem nevoie de poale lungi și minte scurtă.»

Mare necaz trebuie să fi avut cei din Primărie pe Clănțău, căci prea ne-au luat partea: cit ai clipi, primarul i-a ars două palme, a pus să lege pe Clănțău și a dat pe Hidu afară.

Să fi văzut pe Ilenuța cum se ruga să nu-l lege, să-l lase, să-l ierte, că: «o fi supărat», că: «a zis Isus să iertăm greșiților», în sfârșit și eu mă miram cum de-l mai putea răbda; cum de nu-l dă în judecată, cînd avea pe toți de partea ei. Dar cum eu o las de obicei în voia ei, am tăcut și de astă-dată, de oare-ce ea avea să rămînă în sat, iar nu eu.

Pe urma stăruințelor ei, s'a dat drumul lui San Clănțău și după ce a plecat, noi mai trecem pe la primar să facem cunoștința primăresei; apoi am mers să mulțumim unuia din țărani, Gheorghe Mortu, care ne luase apărarea, și cînd ajungem acasă, pe cine crezi că găsim la ușă? N'ai să ghicești nici în ruptul capului: pe Clănțău!.. Vai ce frică am tras!

El făcuse focul în vatră ca să nu-l mai facem noi, și sufla și-și ștergea din cînd în cînd ochii..

Nu cred că și-î ștergea de fum, căci fumul nu bătea de loc la el.

Eu tocmai spuneam Lenuței cit rău o să-i facă blindeța, căci, știind că nu-i aspră, toți au să-și permită necuviințe și cite lucruri d'astea. Când colo mă înșelasem. Întiu imi intrase frica în oase; și mi-era teamă să nu o pot lăsa singură. Dar acuma mulțumită bu-nului simț ce a avut, și-a cîștigat aproape toate inimele din sat.

Toate ar fi bune dacă ar fi școala puțin mai mare; căci de îndată ce sînt 30 de copii în clasă, timp de 5 minute, se viciază aerul așa, încît e imposibil să stai fără să te îmbolnăvești. Totuși Ilenuța resistă, stă cu 70 de copii în clasa aceea, și deși geamurile stau deschise, mie mi-ar fi imposibil de trăit acolo.

E curios cum o școală cu atîtea ventilații are un aer așa de stricat. Inchipuie-ți, că, de cite ori plouă, curge astfel înăuntru, încît trebuie să stea cu umbrela deschisă în clasă.

Ilenuța a cerut să se repare acoperișul școalei, dar primarul a venit singur să ceară iertare că nu are comuna parale și că e băgată pînă în git în datorii, și că stăpînul casei n'are de unde, căci e sărac.

* * *

Asta a ținut așa cit-va timp, pînă ce într'o zi, cine crezi că sosește cu un braț de șindrilă? N'ai să ghicești! Stan Clănțău. Cine știe de unde le-a furat, căci el zicea că i le-a dăruit un țaran dintr'o comună învecinată. S'a urcat pe casă și cum a făcut, cum a dres, a astupat spărturile din acoperiș.

Acum după două luni de la sosirea noastră, țărancele sînt așa de obișnuite să-i ceară sfaturi, încît «conița Domnișoara» e în mijlocul lor ca o bunică, și frumosul e că, mulțumită multor cărți ce a citit, Ilenuța are totdeauna o soluție bună și un sfat priitor.

Fiindcă ea umbla îmbrăcată țărănește, au început și țărancele să-și schimbe îmbrăcămîntea. Trebuie să știi, că o parte din ele umblau îmbrăcate cu fuste, în fel de fel de culori ca mahalagioaicele din oraș.

Acuma s'au schimbat toate în bine. Până și copiii sînt drăgălași cu Lenuța! Să vezi chiar și cei mai răi, văzînd-o așa bună s'au îndreptat și-și dau osteneala să-i fie plăcuți.

Din toți adversarii școalei au rămas numai doi: cîrciumarul și nevasta lui, și un bețiv, pe care îl chiamă Buză-lată.

Cîrciumăreasa e foc, de necaz, că țărancele nu se mai duc la ea să-i ceară sfaturi, căci ea lua parale pentru «consultațiile» ce da.

Of, dacă ar da Dumnezeu să meargă lucrurile tot ca pînă acuma, ce bine ar fi. Numai de-ar fi Ilenuța sănătoasă.

Te sărut,
Ruxandra.

Sărutări de mîni din partea Elenei.

D-na Ruxandra, tușa Lenuței, către d-na Marla Georgescu

Scumpă prietenă,

Nu știu cum să încep scrisoarea pentru a-ți cere iertare de întârzierea răspunsului meu. Boierul nostru a sosit, dar a trecut prin moșia lui ca o vijelie: a spart capul unui țăran; pe ceilalți i-a îngrozit. La un moment ni-era așa de frică să nu fim nevoite să-i facem vizită ca unui boier: abia când a plecat am respirat ușurați... La întârzierea scrisoarei mele a contribuit și boala Lenuței.

Dragă prietenă, dac'ai ști prin câte am trecut de când ne-am despărțit, ți s'ar face milă de mine, dar mai ales de biata fată.

Închipuie-ți, abia sint câteva luni de când am sosit, și, dacă ai vedea cit de slabă e, te-ai speria.

Eu credeam că poate are ceva la... inimă. Poate, știi, une ori inima e de vină, — și gindeam că de aceea a slăbit așa; dar vai nu e nici asta.

Pricina slăbirei și a îmbolnăvirei este, cred eu, foarte prosaică; aerul stricat din clasă, în care trebuie să stea șase, șapte și chiar mai multe ceasuri; apoi odăița mică ce are drept locuință. Astea două la un loc, cari nu fac de cit una, — lipsa de oxigen, au prăpădit-o...

E așa de palidă, încît e aproape străvezie. Când o privești și-î vezi ochii mari, dureroși, par'că te doare în suflet de milă; nu e numai lipsa de aer — închipuie-ți culme: la țară să n'ai aer! — ci mai este și o boală grozavă.

Din pricina slăbirei organismului, azi, Lenuța e ofticoasă, și biata fată știe, vede, că nu mai are nici o scăpare; vede că așa ca învățătoare nici odată n'o să cîștige în de-ajuns pentru ca să se poată îngriji; și gîndul ăsta cred că o face să fie și mai suferindă.

Eu nu știu cum, par'că mă simt în fața ei ca o vinovată, aș voi să-mi descarc inima să vorbesc cu cine-va și n'am cu cine. Cred că ai să mă ierți, că-ți pălăvresc atita în scris: nu știi cit bine îmi face, în singurătatea asta, să stau cu cineva de vorbă, fie chiar și prin scrisoare.

* * *

Am vrut mai deunăzi să dau Lenuței puțină încredere în viitor, să-i arăt cit de bine ș'ar face dacă ar fi ceva mai curagioasă și nu ș'ar face inimă rea.

Uite par'că și acuma mă doare în suflet convorbirea ce am avut cu ea. Am întreat-o de visurile ei; dacă are planuri? dacă speră

să fie fericită? Și drept orice răspuns ea a izbucnit în lacrimi... Biata fată!... Mi se sfișia inima de milă.

Am cercat s'o mîngiîu; i-am zis, trecînd mîna peste părul ei frumos:

— «Las' fetița mamiî, nu plînge, căci bun e Dumnezeu!» și m'au podidit și pe mine lacrimile, încît a trebuit să mă duc în odăița alăturată să-mi șterg ochii, să nu mă vadă că-i plîng de milă.

Sărmănica, nu știu cu ce o fi meritat ea soarta asta așa de rea. Nu zic că ea e singura în țară care să fi ajuns rău pe urma devotamentului ei, — vai cîte n'or fi ca ea! — dar de ce tocmai o fată tocmai așa de bună, o fire așa aleasă, cum este ea, să cadă jertfă unei stări de lucruri nenorocite.

Cînd m'am înapoiat în odaie lîngă ea, se liniștise puțin, și am avut curajul să o întreb asupra viitorului: ce avea de gînd să facă? Nu mai e să fie de sine stătătoare: să se mărite. De ce a respins cererea în căsătorie ce-i venise din partea unui arendaș? Și aste lucruri îmi stăteau de atîta timp în coace pe inimă, pe toate i le-am spus. Dar ea avea alte planuri! Se vede că omul, cînd stă mai rău, atuncî își face iluzii asupra viitorului. Ca și cînd ar fi fost azi, îmi aduc amînte de cele ce am vorbit:

— Vezî, tușico dragă, — mi-a zis ea — noi nu o să ne înțelegem: d-ta ești bună că te îngrijești de mine: dar rău faci că insiști, și ai insistat, să ieau pe arendașul acela. Noi nu ne înțelegem. Cum o să ieau pe unul care asuprește și jupoaie pe țaranî? cînd visul și dorința mea ar fi să-i învăț să fie oameni cum se cade, să nu fie bețivi, să fie blinzi... M'am gîndit, cînd eram încă sănătoasă, m'am gîndit să mă mărit să ieau un țaran; dar pe lîngă că aș fi avut de suferit de deosebirea de cultură dintre noi, aș fi lipsit și de la datoria mea de învățătoare. Abia acuma de cînd sînt în satul ăsta, pricep ce mare e menirea noastră a învățătoarelor; și cit de mult avem de lucrat.»

Din nou m'au podidit lacrimile: slăbită de abia trăia, llenuța în loc să se gîndească la sine, se gîndia la țaranî. Parcă-mî era rușine că nu am și eu firea ei: aș fi vrut s'o ajut. dar ce ajutor să-i dau la țară?

Cîteva țarance veniseră la ea pentru sfaturi, și, cînd au văzut-o așa de slabă, au încercat să arle: «ce o doare la suflet» de se usucă așa, vîzînd cu ochii?

(Va urma).

VASILE POP.

N E B U N A

(BALADĂ)

Pe malul riului șezînd,
În fundul apeî cată,
Cu glasul plîngător și blind,
Rugindu-se, o fată :

«O riule! aibi milă tu
De viața mea de jale,
Pe dragul mieu mi-l dă de-acu
Din valurile tale!

Te-ai îndrăgit de chipul său
Și l-ai luat la tine,
Prea mult îl ții în sinul tău,
Te 'ndură și de mine!»

Și, ca prin farmec, cum tăcu,
Din unda curgătoare,
De-odată dragul ei creșcu,
Cu fața zîmbitoare.

Ci nu trecu, ca de cînd spui,
Și ea la dinsul zboară;
Iar rîu 'nghite 'n apa lui
Pe tinăra fecioară.

EUGEN CIUCHI.

C R O N I C A

D. A. A. C. Sturdza, «membru al Societății de geografie» din Paris, și-a propus a da în limba francesă, care-i e foarte familiară și în care a scris și două volume de versuri, o carte asupra României, destinată publicului frances și chiar european, o carte care să fie mai «completă», mai «exactă» decît toate celelalte ce s'au consacrat țerii și poporului nostru, un total enciclopedic și în același timp atrăgător», bogat în ilustrații și însuflețit de un spirit naționalist.

D-sa a strîns subscripții și a fost, cum spune în titlu, «onorat cu subscripții ale Ministeriilor de Afaceri Străine, de Comerț și Domenii, de Lucrări Publice, de Justiție și de Administrația regală a Domeniilor Coroanei din România». Cu produsul lor a tipărit o carte de peste 700 de pagini, cu litere mici și în format mare, și i-a dat titlul frumos de «La Terre et la race roumaines depuis leurs origines jusqu'à nos jours» (Paris, Lucien Laveur, 1904).

D-sa dă vederi după albumele Antoniu și Duschek, chipuri de Domni după colecția Hurmuzaki sau după originale, la Academie și în colecții particulare, d-sa dă hărți, statistice, tablouri ce i s'au comunicat oficial. Aceasta e partea bună.

D. Sturdza se ocupă însă pe larg de geologie, geografie și istorie, materii în care nu e competent. Pentru aceasta a recurs la mijlocul compilației. De oare ce scrie cu ușurință, d-sa ar fi putut face o operă folositoare dacă s'ar fi adresat la cele mai bune izvoare, dacă le-ar fi studiat bine și s'ar fi ferit de a intra în amănunte și de a exprima păreri personale. Nici una din aceste condiții nu e îndeplinită în ceea ce privește istoria, istoria literară și etnografia. D-sa adoptă fantasiile d-lui Hasdeu, ușurința d-lui Xenopol și calitățile cunoscute ale d-lui Tocilescu; e curios cum, între acești trei călăuzi, d. Sturdza mai întreabă și pe d. Onciul, care n'are nimic comun cu ei (uitam «fasonul magistral»—(pp. 83-4)—al d-lui Gion). Parafraza d-sale e hotărît prea lungă, pentru o parafrază, și teoriile d-sale asupra elementelor ariene în limba română (d. Sturdza n'a auzit de lucrările d-lui Ovidiu Densusianu), asupra răspîndirii limbii latine între Unguri prin Romîni, asupra originii gotice și chiar tursene (vezi Herodot) a familiei Sturdza (Sturdzea — aceasta e forma bună — e format din Sturdzul, ca Lupea din Lupul; cel d'întăiu Sturdzea e din secolul al XVI-lea; se găsesc atîția Sturdzea în Bucovina, în Ținutul moldovenesc Putna și aiurea) ne fac să zimbim, fără nici-o intenție de ofensă.

Să mai adăugim că greșelele cele mai curioase împodobesc această carte, pe lîngă foarte multe greșeli de tipar. Cîteva exemple, care se pot înmulți pană la nesfirșit: Basarabia a fost pierdută la 1878, «puind Iași la două degete de hotarul rusc» (p. 96), Radu Mihnea domnește la 1462 (în loc de 1624), în jud. Botoșani este lacul Sulița, în lalomița «Cetatea de *flouce*», la Războieni Ștefan a *invins el* pe Turci, la Podul Înnalt a bătut pe «Radu Domn muntean [mort de multă vreme] și pe Turci», la Șcheia el s'a bătut cu Ungurii (în loc de Turci), Sf. Ștefan al Ungurilor (pe la anul 1000) e din «secolele al XII-lea, al XIII-lea și XIV-lea» (p. 144), Clujul, cetățuie ungu-rească, e «frumos oraș intelectual, unul din focarele romînismului», Alba-Iulia, biet tirg decăzut, e «centru intelectual important», mănăstirea Putna se află lîngă Suceava. Împăratul Marc-Aureliu a vizitat Cetatea-Albă, vestitul Rhigas e «le poète Phereos». Romînii din Galiția vorbesc limba cehă, limba noastră cuprinde elemente scitice, Evreii din Moldova nu sînt Semiți, ci «Tatari de lege mosaistă» (*sic*). Și așa mai departe.

În definitiv, o carte care ar trebui complect refăcută.

*

Un comitet de doamne, supt presidenția d-nei G. Gr. Cantacuzino, a luat inițiativa de a nu se mai trimete fetele din familiile bogate în străinătate, ci de a li da în țară o creștere românească. Mai mulți profesori au primit, uni gratuit, să dea lecții și să ție conferinți, care vor începe în Novembre. E un pas înainte spre unificarea sufletească a poporului romîn, care nu poate risipi, nic cum este, nici-una din puterile lui.

Păr. Carol Auner, profesor la Seminarul catolic din București, se ocupă de cîtva timp, cu multă sîrguință și cu o deplină pricepere, de istoria culturii roman în țerile noastre. Cea mai bună din lucrările sale e de sigur istoria Bărăției din București (*Geschichte der Bukarester Baratzie*), pe care a tipărit-o acum. E o conferință foarte bine informată, critic alcătuită și expusă interesant, pe care autorul a ținut-o la 1-iulie Maiu stil nou, «la adunarea comunității catolice din București». Ea va fi apreciată și în străinătate. S'ar putea face și o ediție românească a acestei broșuri de 24 de pagini, prin care se poate vedea în ce chip s'a ajuns, prin multe lupte și catastrofe, la frumoasa clădire a bisericii de astăzi.

N. IORGA.

* * *

Austro-Ungaria este țara frămîntărilor permanente și a pregătirii unor prefaceri din temelie, sub raportul dreptului public: aceasta pare a fi convingerea multora din cugetătorii politici de acolo, care nu se pot împăca nici într'un chip cu soluția de la 1867. Din vreme în vreme, mai cu seamă de la era lui Badeni încouace, în Austria, și de la crisa constituțională ungurească, provocată prin obstrucția pe cestiunea armatei, broșuri politice răsar mereu, cele mai multe criticînd și osîndind organizația dualistă, pe care oamenii ce cred a zări primejdiile viitorului ar dori s'o vadă înlocuită printr'o sistemă federală. Acum de curind, aū apărut în Germania alte două broșuri în acest sens.

Întîia — *Der demokratisch-nationale Bundesstaat Osterreich* (Austria, stat federal pe temelii naționale-democrate) de Rich. Charnatz, Neuer Frankfurter Verlag, Frankfurt a. M. 1904, pp. 71 în 8' mare — se ocupă numai de situația politică din Austria și de viitorul acesteia, tratînd: despre existența Austriei, despre cestiunea naționalităților ei, despre organizarea ei, acum și despre problema dreptului electoral (foarte actuală și mult discutată în viața parlamentară austriacă). Cu argumente luate din filosofia politică și în deosebî cu fapte istorice limpezî, autorul urmărește dovedirea tesei sale că Austria poate fi mîntuită de nenorocirea unei viitoare desmembrări numai printr'o transformare federală pe base naționale și democratice. El combate aspirațiile federaliste întemeiate pe dogma drepturilor istorice (o teorie de predilecție mai cu seamă a Cehilor) cu aceiași hotărîre cu care arată că «dualismul stă în preajma falimentului». Interesanta broșură cuprinde și o tabelă a naționalităților, care arată — pentru populația Bucovinei la 1900 — cifra de 229.018 Romîni [numai!] față cu 297.798 Ruteni (!), 159.486 Germani [în majoritate Ovrei!], 26.857 Poloni, 9.516 Maghiari și cîteva sute de Slavoni, Italieni, etc. Dacă partea negativă a broșurei vădește un spirit critic ager și destul de obiectiv, partea pozitivă — unde ni se expune în linii generale viitoarea organizație federală, așa cum o înțelege autorul — nu-i lipsită de obscurități și de contraziceri în detaieri, deși rămîne consecventă în cadrul tesei generale.

A doua broșură—*Die Krise des Dualismus und das Ende der Deakistischen Episode in der Geschichte der Habsburgischen Monarchie* (Crisa Dualismului și sfârșitul episodului deak-ist în istoria monarhiei habsburgice), de Rudolf Springer, Wien u. Leipzig, bei Franz Deuticke, 1904, pp. 72 în 8° mare — completează pe cea d'întîiu, mărturisind aceleași idei și aplicîndu-le la *intreaga* monarhie vecină. Titlul ne lămurește îndeajuns asupra cuprinsului și a tendinții: autorul vrea să probeze că evenimentele din urmă nu-s decît presemnele unei crize a dualismului, și că politica lui Francisc Deak, înțeleptul bărbat politic al Ungurilor, ar fi numai un trecător episod în istoria monarhiei habsburgice. Cu acelaș aparat pe care l-am relevat la d. Charmatz și care-î adăogit aici cu elemente de sociologie modernă, d. Springer analizează întîiu factorii istorici, reali, politici și juridici ai dualismului și concludde apoi la caracterul șubred al sistemii dualiste și la prăbușirea ei. Broșura este plină de observații critice juste și de reflexiuni ingenioase cu privire la *nevoia de-a trăi împreună* a tuturor popoarelor din monarhia habsburgică, căror însă trebuie să li se respecte — altminteri decît se face astăzi — caracterul etnic și cultura națională specifică. Numai pe calea asta, imperiul, ce constituie o puternică unitate geografică, va deveni o unitate politică tot atît de bine încheată. Soluția este și aici transformarea federală, cu luarea în seamă a drepturilor la autonomie națională ale factorilor etnici din monarhie. Firește însă că nici aici nu întîmpinăm ideia definitivă a unei soluții pe deplin consecvente, ci numai puncte de orientare — mai mult ori mai puțin sigure — către această soluție, pe care rămîne s'o așteptăm dela viitor.

De însemnat mai este că amîndouă broșurile sînt datate din *Januarie 1904*, iar noi știm că prin *August 1903* un personaj politic român din Austro-Ungaria publicase într'un răspîndit ziar vienez, *Deutsches Volkshlatt*, un articol remarcabil asupra crizei austro-ungare, schițînd în linii generale *locul* soluția unei transformări federale a monarhiei întregi, prin gruparea naționalităților după limitele etnografice, iar nu istorice. Putem presupune că acest articol, care fusese foarte viu comentat pe atunci în cercurile politice austriace, va fi contribuit și el să inspire pe d.d. Charmatz și Springer.

* * *

În *Revista Neulistă* de la 15-28 Aprilie 1904 (No. 2, tom. V, an. II), d. Ion Slavici răspunde pe larg și foarte modest d-lui Duiliu Zamfirescu, ale cărui atacuri prea puțin literare împotriva distinsului novelist făcuse în vremea lor o impresie atît de penibilă printre oamenii obicinuiți a vedea în d. D. Zamfirescu un scriitor delicat și desinteresat, iar nici decum un violent răz-bunător pe motive personale și un autor nemîngîiat pentru căderea la premiul de 5000 de lei, refuzat d-sale și dat d-lui Slavici. Răspunsul celui lovit fără nici-o vină și fără nici-o măsură, va rămînea un document literar prețios pe seama istoricilor cult urali de mai tîrziu, căci el cuprinde — pe lingă partea

personală — tratată cu toată cuviința, deși poate cu prea multă smerenie — o serie de confesiuni estetice luminoase asupra literaturii românești celei adevărate, alătura cu lămuriri autobiografice interesante și bine venite. Reproducem, pentru frumuseța și limpezimea lor, următoarele credințe literare ale d-lui Slavici, care sînt și ale celor ce scriu în această revistă :

«Aū dat în viața noastră literară năvală scriitorii, pentru care limba popoului e bādărănească și sārācacioasă, cronicarii sînt seci, cārțile bisericești sînt stupide, iar scriitorii mai bātrîni s'au învechit ; oameni, care nu sînt în stare sā iubeascā limba noastrā cea plină de particularā armonie și citesc pe Emile Zola, pe Labiche, pe Daudet ca sā 'nvețe a scrie romīnește...

«E uimitoare ușurința, cu care se scrie la noi. Oamenii cu marī destoiniciei intelectuale au pierdut parcā simțimīntul, cā nu e destul sā știi carte, sā înțelegi și sā fii pātruns de convingerea, pe care vrei s'o reproducī, ci trebuie tot odatā sā ai și deprinderea de a cumpāni fiecare vorbā, pe care o vorbești ori o scrii, și sā-ți dai seamā, dacā, așā cum o întrebuițezi și o așezi, ea reproduce ori nu gīndul tāu în mīntea acelora la care te adresezi.

«Omul e pornit din fire sā le facā semenilor sāi impārtășire despre ceea ce simte ori gīndește, și aceastā pornire fireascā e izvorul a toatā lucrarea literarā. Cel ce se socotește singur în felul lui, nu se simte una cu nimeni și pe nimeni nu iubește, se ascunde dar în sine însuși și tace. Acela, care iubește pe toți cei ce sînt deopotrivā cu dīnsul. își stoarce sīngele inimii, ca sā reproducā în sufletele iubiților sāi cugetările ori simțimīntele sale.

«Producțiunea literarā e māsura iubirii.

«Vor fi creīnd opere de mare valoare cei ce scriu numai pentru semenii lor de prin cluburi, de prin saloane, de prin biurouri și de la Șosele, dar toți aceștia sînt numai o micā și trecătoare parte a popoului romīnesc, și *literatura în adevăr romīneascā e cultivatā și o sporesc numai cei ce, scriīnd, trec în gīndul lor și peste Carpați, și peste Prut, și peste Molna și peste Dunāre, și-și dau silința sā gāseascā forma potrivitā cu felul de a gīndi, de a simți și de a vorbi al tuturor Romīnilor.*

«Lucrarea literarā nu e un fel de «sport» făcut pentru distracțiunea celor ce n'au ce face, ci un *apostolat*, pentru care se cere și *vocațiune*, și *pregătire* și *zei religios*.

Vor pātrunde vr'odatā cuvintele acestea înțelepte și acolo ¹⁾, unde ele tot mai sînt luate în batjocurā ?...

* * *

Făt-Frumos, revistā literarā de la Birlad, publicā în fruntea numārului sāu (4) de la 1-iū Maiū o frumoasā poezie *romīneascā* a domnișoarei Elena Vācărescu, ale cārei inspirații alese își gādesc haina de sārbațoare cu acelaș noroc în limba noastrā ca și'n limba francesā. Gāsim și cunoscuta nuvelā a d-lui I. Al. Brātescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*, apărutā mai întīiū în foiletonul «Voinței Naționale», iar aici «refăcutā în multe pasagiū», precum ni se spune într'o notā a redacției-

¹⁾ Acolo pot sā nu pātrundā, fiindcā aceia sînt fructe seci, capete seci și inime seci. Dumnezeu sā-i ierte. — cā noi nu putem! —

Maî citim o schiță de Emilgar (Pe malul Siretului), poesii de d.d. A. A. Naum, D. Nanu, și G. Tutoveanu, apoi câteva mici scrisori inedite ale lui Vasile Alexandri, adresate între anii 1884—1889 nepoatei sale, pe atunci d-șoara Ecaterina Botez-Mogîldea.

* * *

La 13 Maiu st. n., s'a stins în vîrstă de 72 de ani unul din istoricii germani cei maî de frunte, *Ottokar Lorenz*, fost profesor la Universitatea din Viena, între anii 1856—1885, iar pe urmă la cea din Iena, de la 1885 pînă la moartea sa. În deosebire de cei maî mulți savanți, viața lui *Ottokar Lorenz* n'a fost lipsită de buciium și de conflicte. El era unul din acei puțini învățați, al căror suflet nu se poate nici odată strînge între pereții camerei de studiu și nici nu se irosește la fie-care operă «obiectivă» pe care o creiază cercetătorul retras de lume. Obicînit să constate nu numai adevărurile unui trecut istoric încheiat definitiv, el își da în vileag opiniile sincere chiar și în cele maî arzătoare chestiuni ale zilei, unde cuvîntul spus verde poate avea adese ori urmări neplăcute. Astfel ajunsese el în conflict cu tribunalele austriace, la 1865, cînd își permisesese o critică severă a politicii Habsburgilor de pe atunci, comparîndu-o cu aceea a Bourbonilor și făcînd aluzie la revoluția francesă din 1830, ceia ce supărase în cel maî înalt grad pe împăratul Francisc-Iosif, care ținuse să declare unui personaj ce intervenise pentru Lorenz — că «nu este de loc Carol al X-lea». În urma acestui conflict, Lorenz își pierdu postul de la Arhiva Statului. Un alt conflict, la 1885, cînd ajunsese a nu se înțelege cu colegii săi de Universitate, îl făcu să părăsească Viena și să treacă la Iena, unde un contact îndelungat și intim cu principii germani, maî ales cu Ernest al II-lea de Coburg, îi puse la îndemină o serie de prețioase documente și informații politice contemporane. Ca istoric, Lorenz este unul din cei maî convinși apărători ai caracterului științific al istoriei: maî e de remarcat teoria generațiilor, pe care a formulat-o în termenii unei legi științifice reale, ceia ce însuși părintele ei, Ranke, nu avusese hotărîrea să admită pe de-a'ntregul. Printre numeroasele lui opere se disting în prima linie cele două volume despre istoria germană în veacul al XIII-lea și al XIV-lea, alte două despre izvoarele istorice ale Germaniei de la mijlocul veacului al XIII-lea și, acum pe urmă (la 1902), o foarte importantă istorie a împăratului Wilhelm I-ful și a întemeierii imperiului german, care a stîrnit multe critici împotriva ei, pe motivul că Lorenz ar reduce rolul uriaș al lui Bismarck în desvoltarea marilor evenimente care au creat Germania de astăzi. Lorenz a maî scris și opere cu caracter didactic universitar, ca de pildă manualul de genealogie științifică («Lehrbuch der gesammten wissenschaftlichen Genealogie»).

I. SCURTU.